

MỤC LỤC

Lời mở	6	Những đứa trẻ sinh ra từ đêm	50
Lời nguyện làng Vũ Đại	10	Thiền sư hồn bướm bướm	56
Xuân Tóc Đỏ chơi xỏ Diêm Vương	20	Người tử tù không đầu	64
Hiệp sĩ ngựa người	28	Ở Hồng Ngài có hai người mọc cánh	72
Nơi yên nghỉ một giấc mộng mòn	34	Lời thỉnh cầu từ một con voi	80
Mộng tưởng cuối cùng của chị Dậu	42	Kiếp trước của hoa thủy tiên	88
		Phút hồi sinh của hồn Hàng Thịt	96

Lời mở

Phái sinh là thế nào? Năm 1919, họa sĩ Marcel Duchamp sao chép tác phẩm Mona Lisa của danh họa Leonardo da Vinci rồi thêm ria mép cho người đàn bà nổi tiếng nhất thế giới hội họa. Vẽ ria mép cho Mona Lisa, hiểu nôm na, phái sinh chính là như thế.

Không chỉ trong nghệ thuật thị giác mới có tác phẩm phái sinh. Văn chương có sẵn một ngăn kéo nguyên liệu khổng lồ. Ngay cả những bậc thầy kể chuyện đôi khi cũng lấy ra từ đó thành phẩm có sẵn mà người đi trước để lại và tiếp tục đục đẽo. Franz Kafka viết *Sự thật về Sancho Panza* với các nhân vật bất tử của Cervantes, chỉ là ở đây, Don Quixote trở thành con quỷ ám của Sancho Panza. Và rồi những Odysseus, Penelope, Telemachus, Circe, Achilles của nhà thơ Hi Lạp Homer từ gần ba ngàn năm trước vẫn liên tục được Margaret Atwood, Louis Glück, Madeline Miller – những tác giả của thế kỉ 21 – phủi lớp bụi quá khứ và thêm “chòm râu” của thời hiện đại.

Như thế, văn chương có thể trải qua vô lượng kiếp sống, liên tục sinh nghĩa, liên tục thở đều kể cả khi tác

giả đã thành người thiên cổ. Đó cũng là lí do cho sự ra đời của **Những khán giả ngồi trong bóng tối**.

Tại sao tựa đề cuốn sách là **Những khán giả ngồi trong bóng tối**. Trước hết, bởi các nhân vật nổi tiếng của văn học Việt ở đây đều được kể lại thông qua những nhân vật không có mặt trong tác phẩm gốc: Chí Phèo được kể qua lời một đứa cháu trai bị dính lời nguyện của dòng tộc, Xuân Tóc Đỏ qua lời kể của Diêm Vương xử tội cho y, hai đứa trẻ qua lời một người khách tàu đêm, Trương Ba qua lời kể của linh hồn người bán thịt, chị Dậu qua lời kể một bóng ma mà chị tưởng tượng nên, Huấn Cao qua lời kể chàng đao phủ muốn giữ lại cái đầu của ngài...

Sau đó, là bởi tôi luôn cảm thấy có gì thật bí ẩn nơi chính những khán giả ngồi xem một vở kịch, một bộ phim. Họ khuất lấp trong bóng tối, họ không thuộc về nội dung vở kịch hay bộ phim ấy, nhưng sự hiện diện của họ chứng minh rằng vở kịch và bộ phim kia tồn tại. Chính họ, trong im lặng, sẽ là người cười, khóc, cắt nghĩa, nhớ về những câu chuyện hư cấu được xem. Không có họ, nhân vật hư cấu sẽ phân tán trong hư không.

Mà ai biết được, có khi chính những Chí Phèo, Xuân Tóc Đỏ, chị Dậu cũng là những khán giả trong bóng tối. Họ là khán giả trong chính cuộc đời mình, “một phần bên lề của mọi thứ” như một cụm từ hay của nhà phê bình James Wood khi bàn về một nhân vật trong tác phẩm văn chương. Họ chỉ có thể lặng lẽ nhìn số phận/ con tạo/ hay thứ gì đó tương tự xoay vần cuộc đời mình.

Điều khó nhất khi viết cuốn sách này là lựa chọn phong cách cho mỗi truyện kể. Nhất định không thể bắt chước theo Nam Cao để kể về Chí Phèo và giáo Thứ, không thể bắt chước theo Tô Hoài để kể về Mị, không thể bắt chước theo Nguyễn Tuân để kể về Huấn Cao, bởi như vậy thì còn viết thêm để làm gì? Phải dịch một góc thật xa, đến khi tôi có thể nhìn Chí Phèo, Mị hay chị Dậu qua chủ nghĩa hiện thực huyền ảo Nam Mĩ của Juan Rulfo hay Gabriel García Márquez, nhìn sự tịch lặng cô đơn của hai đứa trẻ qua chủ nghĩa hiện đại của những kẻ lang thang như Flaubert hay về sau là Modiano, nhìn sự gian xảo của Xuân Tóc Đỏ qua kiểu cách trào lộng của Mikhail Bulgacov, nhìn Huấn Cao qua sự kì ảo kinh dị của văn học thời kì gothic và chủ nghĩa siêu thực.

Lựa chọn này không chỉ mang ý nghĩa thẩm mỹ, mà còn bởi hiện nay, văn học Việt Nam không còn là một khu tự trị cô lập nữa, mà đang phát triển ngày càng sáp nhập vào World Literature - Văn Học Thế Giới - một cụm từ dùng để chỉ toàn bộ văn chương của mỗi quốc gia trên toàn cầu và sự lưu hành các tác phẩm của một địa phương ra bên ngoài miền đất xuất xứ. Cho nên tôi nghĩ, chẳng hạn, sự gặp gỡ giữa làng Vũ Đại và những ngôi làng nổi tiếng trong chủ nghĩa hiện thực huyền ảo như làng Comala trong *Pedro Páramo* của Juan Rulfo hay làng Macondo trong *Trăm năm cô đơn* của Gabriel García Márquez là tất yếu, hay những câu hỏi mà Lưu Quang Vũ đặt ra về sự hòa hợp giữa linh hồn và thể xác chẳng phải cũng là câu hỏi triết học mà từ Aristotle đến Descartes vẫn luôn đau đầu đấy ư?

Lại nói chuyện ria mép. Mấy chục năm sau khi Duchamp vẽ ria mép cho Mona Lisa, đến lượt Salvador Dalí lại dựa trên bức biển tấu của Duchamp mà tái hiện một Mona Lisa chẳng những có ria, mà còn... giống hệt Dalí. Khi cuốn sách này ra đời, điều tôi mong muốn nhất đơn giản là sau nó, lại có người khác tiến lên, vẽ tiếp vào chân dung những nhân vật bất tử ở đây, có thể không là ria nữa, mà một chòm râu, một chiếc nốt ruồi chẳng hạn.

Rốt cuộc thì văn chương tuy là miền đất dữ, nhưng rộng khôn cùng, khán đài của nó đủ chỗ cho mọi khán giả ngồi trong bóng tối.

Tháng 11 năm 2022
Hiền Trang

LỜI NGUYỄN làng Vũ Đại

“**L**àng ư? Làm gì có làng nào ở đây? Ở đây chỉ có một vùng đất sụt lún tên là Vũ Đại. Nhưng chỗ đó chẳng có ai đâu, chẳng có. Từ khi tôi sinh ra nó đã chẳng có ai, như thể từ trăm năm trước đã là hoang địa.”

Người đàn ông vừa tắm cho những con vịt của mình vừa nói. Trong đàn vịt của ông, có một con mù. Bản thân người đàn ông cũng mù. Dù cũng có thể, ông đã vờ như không nhìn thấy gì quá lâu, và đến một lúc, ông mù hẳn. Gã nhìn ông, trộm nghĩ liệu có phải là vậy, rằng đôi mắt là bộ phận sẽ sớm tiêu biến nơi con người, như cái đuôi, vì đâu cần thiết, chẳng nào cũng không có gì tốt đẹp để nhìn.

Gã chẳng cần biết nó là cái gì, Vũ Đại ấy mà, nó là cái làng cũng được, hoang địa cũng được, mồ chôn tập thể cũng được, âm ti cũng được, một con ác mộng cũng được, nhưng gã vẫn phải đến đó. Cụ nội bảo gã phải đến đó, không thì không còn cách nào khác.

Cụ nội đẻ ra ông nội gã và ông nội gã đẻ ra bố gã, tất nhiên, nhưng đôi khi gã vẫn thấy khó tin. Cụ gã là